

mai ningú no ha menyspreat la injustícia o ha lloat la justícia si no és per la bona fama, o els honors o les recompenses que d'això en resulten. Però què fan la justícia i la injustícia per la seva potència pròpia, inherent a l'ànima de qui les posseeix, cosa de la qual no s'adonen ni els déus ni els homes, això, mai ningú no ho ha recorregut a bastament ni en un poema ni en una dissertació ni en un parlament suficient, dient que la injustícia és el màxim mal que l'ànima pot tenir en ella, i la justícia el màxim bé. Si tots ens ho haguéssiu dit així des del principi i ens haguéssiu convençut de joves, ara no ens sotjaríem mútuament que no fem injustícies, sinó que cadascú fóra per a ell mateix el més bon sentinella, temorós de fer una injustícia i de conviure, doncs, amb el pitjor mal.»⁴⁴ 367

“Això, oh Sòcrates, i encara moltes coses més Trasímac i qualsevol altre et podrien dir de la justícia i de la injustícia, tergiversant, a mi, si més no, m'ho sembla, amb malaptesa b les naturaleses respectives. Però jo, que no necessito pas amagar-te res, atès que desitjo escoltar de tu la tesi contrària, en parlar m'estenc tot el que puc. Mira, no et limitis a demostrar-nos argumentativament que la justícia és superior a la injustícia, sinó també què fa cadascuna d'elles per si mateixa al qui la deté, i així l'una és un mal i l'altra és un bé. I prescindeix de la reputació, com t'aconsellava Glaucó. Perquè si no treus d'un cantó i de l'altre les reputacions verdares i hi afegeixes les falses, direm que no lloes la justícia, ans la seva aparença, i que no menysprees el ser injust, sinó el semblar-ho, i que exhortes l'home a dissimular que és injust. c Direm que estàs d'acord amb Trasímac en el fet que la justícia és un bé per als altres i que convé a l'home fort, la injustícia, en canvi, convé a ell personalment i li és profitosa; no convé tanmateix a l'home inferior. Ja que has confessat que la justícia és un dels béns suprems, d'aquells que s'ho

en contes i màximes ben conegudes que els poetes i els logògrafs han posat en boca dels herois antics. Però segons Adam són Orfeu, Museu i els altres fills dels déus, poetes i profetes, 368b θεῶν παῖδες, ποιηταὶ καὶ προφῆται, τῶν θεῶν γενόμενοι.

44. Cf. *Gòrg.* 472-481b.

val adquirir-los pels resultats que donen, però que ella és molt superior a ells, tals com són la vista, l'oïda, el seny, la salut, sense dubte, i tota l'altra mena de possessions fecundes per llur naturalesa i no per l'opinió, doncs lloa'ns això que pertany a la justícia, que fa prosperar per si mateixa el seu posseïdor, i que la injustícia danya; les recompenses i les lloances, deixa que les elogiïn els altres. Jo puc acceptar dels altres que alabin així la justícia i menyspreïn la injustícia tot enaltint o bé maldient la reputació d'ells i les recompenses que en treuen, però de tu no puc acceptar-ho, tret que tu ens hi invites, perquè t'has passat la vida examinant no cap altra cosa que no fos aquesta. No et limitis, per tant, a demostrar, en la teva dissertació, que la justícia val més que la injustícia, sinó que tracta també què fan per si mateixes l'una i l'altra a qui les deté, tant si els déus i els homes se n'adonen o no, si l'una és un bé i l'altra és un mal.”

X. Proposta de Sòcrates: considerar la justícia de primer en l'estat i en els assumptes més importants.

Jo, que sempre havia admirat el natural de Glaucó i d'Adimant, aleshores, després d'escoltar-los en vaig tenir un gran goig, i vaig exclamar: “Oh fills d'aquell home tan famós!⁴⁵ Tenia tota la raó l'enamorat de Glaucó quan compongué l'elegia per felicitar-vos després de la batalla de Mègara, que comença:

45. El grec diu: ἐκείνου τοῦ ἀνδρός “d'aquell home.” Però resulta que aquell home, Aristó, és Trasímac segons la majoria de comentaristes, el qui acaba de diguem-ne discutir amb Sòcrates. Si és així, per què diu “aquell home”? Pabón-Galiano *República* tradueixen estoïcament “ese hombre”, que en bona gramàtica castellana no és ni el de més enllà ni el de més ençà. Chambry tradueix: “O fils de cet homme-là.” Schleiermacher: “Ihr Söhne jenes Mannes.” Això crea una certa disfunció, que trobem també a *Fileb* 36d: Fileb renuncia a seguir discutint amb Sòcrates, pren el seu lloc Protarc, que és saludat amb el mateix terme: “fill d'aquell home.” Explica Stallbaum: “Aquesta imatge en realitat és un dels anells amb que Plató relliga entre elles les parts del diàleg. Tal com Polemarc és l'hereu de Cèfal, així Adimant i Glaucó són els hereus de Trasímac.” La traducció: “d'aquell home” exclou tanmateix la referència directa a Trasímac. En aquest cas s'al·ludeix a Aristó. En realitat el problema en els termes plantejats és insoluble. L'amant de Glaucó era Crítias.

Això, amics, em sembla que està molt bé. Perquè realment us passa quelcom diví si, sense creure que la injustícia és preferible a la justícia, sou tan capaços de defensar aquesta tesi. Perquè a mi em sembla de debò que no penseu així, ara, que m'haig de guiar per la vostra manera de ser en general, perquè si em guiés per les vostres paraules recelaria de vosaltres. I com més crec en vosaltres, tant més confós em veig per contestar. És que no sé com defensar tal tesi. Jo em veig molt incapaç de fer-ho, i un senyal me n'és el fet que em creia que el que jo havia respost a Trasímac demostrava que la justícia és superior a la injustícia, i m'ho heu rebutjat. Però tampoc no veig manera de no defensar-la. Mes m'esvera com una impietat que en presència meva s'ataqui la justícia i jo desdigni quan encara respiro i puc parlar. L'haig d'ajudar, doncs, tan fortament com pugui.”

I Glaucó i tots el altres em demanaven que la defensés fos com fos, que no afluixés el meu raonament, sinó que escrutés què són ambdues coses, la justícia i la injustícia, i que pel que fa als avantatges de cadascuna, mirés de debò què hi ha. Jo, doncs, vaig dir el que em semblava: “La recerca que emprenem no és poca cosa, sinó pròpia d'un que hi veu agudament, pel que crec. I ja que nosaltres no hi som hàbils, sóc del parer” —vaig afegir— “que hem de fer aquesta investigació com si algú ens manés llegir de lluny unes lletres petites, i nosaltres fóssim curts de vista. I aleshores hi hagués algú que s'adonés que en un altre lloc hi ha les mateixes lletres, però més grosses i ocupant més espai. Opino que això li apareixeria com tota una troballa; primer llegiria aquestes, i després es fixaria en les petites, a veure si casualment són les mateixes.”

“Ens sembla molt bé” —féu Adimant.— “Però és que veus alguna cosa tal en la recerca referent a la justícia?,”

“Ja t'ho diré” —li vaig fer.— “La justícia, diem, és cosa d'un home en particular, però també és de tota la ciutat.”

“Naturalment” —respongué ell.

“I la ciutat, no és més que un home sol?”

“És més” —acordà.

“Doncs potser en un objecte més gros hi hagi una justícia més grossa i més fàcil d’assimilar. Per tant, si ho voleu, primer mirarem què és la justícia a les ciutats, i després ho examinarem igualment en cada persona: observarem la paritat del que és més gros en la figura del que és més petit.”⁴⁶ 369

“Doncs em sembla que parles molt bé” —afirmà ell.

“A veure” —vaig fer jo— “si nosaltres de paraula veiéssim sorgir una ciutat, no veuríem també com hi neixen la justícia i la injustícia?”

“Segurament” —va admetre ell.

“I no podem esperar que, fet això, veurem més fàcilment el que cerquem?”

“Sí, i molt.”

“Us sembla, doncs, que cal emprendre l’avanç? Em penso b
que la cosa no és pas cap bestiesa. Penseu-ho.”

“Ja ens ho hem pensat” —exclamà Adimant— “I tu, no ho facis altrament.”

XI. *La fundació de la ciutat. Les professions més necessàries.*

“Aleshores, una ciutat neix, pel que crec” —vaig establir jo— “perquè ningú de nosaltres no és autàrquic, sinó mancat de moltes coses. O creus en algun altre principi que faci habitar una ciutat?”

“No, en cap altre.”

“És així, naturalment: cada home n’agafa un altre de cara c
a una necessitat, i un segon de cara a una altra; mancats de moltes coses, els homes agruparan la gent en un lloc habitable per fer societat i ajudar-se; a una convivència així l’anomenarem «ciutat», no fa?

“No hi ha dubte.”

46. L’adagi escolàstic *sum cuique*, que és la xifra de la definició de Simònides, “donar a cadascú el que li és degut” no sosté el paral·lel establert per Plató: justícia a la ciutat, justícia en la persona, perquè hi ha una sola mena de justícia.

“I quan algú lliura el que sigui a un altre, si és que li ho lliura, o bé li pren, creu que li és millor?”

“Certament.”

“Au, doncs” —vaig fer jo— “fundem de paraula una ciutat des del seu principi.⁴⁷ La fundaran, em sembla, les nostres necessitats.”

“Com no?”

“Però la primera i màxima necessitat és la provisió de queviures perquè puguem existir i viure.”

“Exactament així.”

“La segona és l’habitatge, i la tercera el vestit i altres coses per l’estil.”

“Això mateix.”

“A veure” —vaig inquirir jo— “com es bastarà la ciutat per a tals provisions? Hi haurà altra cosa que no sigui un pagès, i un paleta, i també un teixidor? O a això mateix hi afegirem un sabater o algun altre dels qui tenen cura del cos?”

“Totalment d’acord.”

“Aleshores la ciutat dotada amb l’imprescindible tindrà quatre o cinc homes.”

“Ho sembla.”

“I què, doncs? Caldrà que cadascun d’aquests del seu treball en faci un bé per a tots, per a la comunitat? Per exemple, el pagès, que és ell tot sol, prepararà queviures per a quatre, i hi esmerçarà el seu temps i el seu esforç multiplicats per quatre en la provisió de menjar, i en farà participar els altres? O prescindirà d’ells, emprarà només la quarta part de temps a disposar-se menjar, i de les tres parts restants en gastarà una en la cura de la seva vivenda i dues més en els seus vestits i el seu calçat, i tindrà les seves coses sense partir-se-les amb els altres, sinó que cadascú es farà per ell mateix les seves coses?”

I Adimant observà: “Sòcrates, segurament és més fàcil allò primer que això darrer.”

“I no és estrany, per Zeus!” —vaig comentar jo— “Quan

47. Vegeu altres teories sobre l’origen de la societat a *Lleis* 676a-680e, i *Protàg.* 320c.

parles m'adono personalment que, en primer lloc, no n'hi ha cap de nosaltres que sigui exactament igual a un altre, dife- b
rim en la naturalesa, i a cadascú li escau una feina diferent.
O no t'ho sembla?"

"M'ho sembla."

"I què? Qui sap si algú ho faria més bé dedicat a molts
oficis, o a un de sol?"

"Sempre a un de sol"⁴⁸ —féu ell.

"I em penso que també el que segueix serà una cosa clara:
si es deixa passar l'oportunitat de l'obra, aquesta se n'anirà
per portes."

"La cosa és claríssima."

"Perquè l'obra no em crec que s'avingui a esperar el lleure
del seu autor, cal que aquest l'atengui i no la consideri com c
un treball marginal."

"Cal."

"Sí: de tot això en resulta que les coses són més, més be-
lles i més fàcils si es fan segons el que els és propi i en temps
oportú, prescindint de totes les altres."

"Doncs sí, és de debò així."

"I per les provisions que dèiem, Adimant, ens caldran més
de quatre ciutadans. Perquè el pagès, em sembla, no es farà d
ell mateix l'arada, si aquesta ha de ser ben feta, ni tampoc
l'aixada, ni les altres eines que són per a la pagesia. Ni tam-
poc el paleta, que també ell en necessitarà moltes. I direm el
mateix del teixidor i del sabater, no fa?"

"És veritat."

"Per tant, fusters⁴⁹ i ferrers i molts altres professionals
d'aquests ens seran veïns a la nostra petita ciutat i l'aniran
fent créixer."

"Exactament així."

"Però la ciutat encara no seria de cap manera massa grossa
si hi afegíem bovers i ovellers i pastors d'altra mena: així els e
pagesos tindrien bous per llaurar, i els mateixos pagesos, i

48. Aquí hi ha el punt cardinal de tot el diàleg, que tornarem a trobar
a *Lleis* 846d-847b.

49. El mot grec aquí és τέκτων, que en el seu sentit més radical significa
"artesà" (del que sigui).

parles m'adono personalment que, en primer lloc, no n'hi ha cap de nosaltres que sigui exactament igual a un altre, dife- b
rim en la naturalesa, i a cadascú li escau una feina diferent.
O no t'ho sembla?"

"M'ho sembla."

"I què? Qui sap si algú ho faria més bé dedicat a molts
oficis, o a un de sol?"

"Sempre a un de sol"⁴⁸ —féu ell.

"I em penso que també el que segueix serà una cosa clara:
si es deixa passar l'oportunitat de l'obra, aquesta se n'anirà
per portes."

"La cosa és claríssima."

"Perquè l'obra no em crec que s'avingui a esperar el lleure
del seu autor, cal que aquest l'atengui i no la consideri com c
un treball marginal."

"Cal."

"Sí: de tot això en resulta que les coses són més, més be-
lles i més fàcils si es fan segons el que els és propi i en temps
oportú, prescindint de totes les altres."

"Doncs sí, és de debò així."

"I per les provisions que dèiem, Adimant, ens caldran més
de quatre ciutadans. Perquè el pagès, em sembla, no es farà d
ell mateix l'arada, si aquesta ha de ser ben feta, ni tampoc
l'aixada, ni les altres eines que són per a la pagesia. Ni tam-
poc el paleta, que també ell en necessitarà moltes. I direm el
mateix del teixidor i del sabater, no fa?"

"És veritat."

"Per tant, fusters⁴⁹ i ferrers i molts altres professionals
d'aquests ens seran veïns a la nostra petita ciutat i l'aniran
fent créixer."

"Exactament així."

"Però la ciutat encara no seria de cap manera massa grossa
si hi afegíem bovers i ovellers i pastors d'altra mena: així els e
pagesos tindrien bous per llaurar, i els mateixos pagesos, i

48. Aquí hi ha el punt cardinal de tot el diàleg, que tornarem a trobar
a *Lleis* 846d-847b.

49. El mot grec aquí és τέκτων, que en el seu sentit més radical significa
"artesà" (del que sigui).

els paletes bestiar per als transports, i els teixidors i el sabaters cuir i llana.”

“Doncs no seria pas tan petita ciutat que tingués tot això” —va fer-me ell.

I jo li vaig dir: “Considera, doncs, que bastir una ciutat en un indret tal que no li calguin importacions és pràcticament impossible.”

“Impossible del tot.”

“Ens caldrà, doncs, més gent que importi d’altres ciutats tot el que manqui.”

“Sí, ens caldrà.”

“Però si el qui fa tal servei se’n va d’aquí amb les mans buides, sense endur-se’n res del que potser manca a aquells ³⁷¹ que el proveiran, també marxarà d’allà de buit.⁵⁰ O no?”

“M’ho sembla.”

“Dels nostres productes, doncs, n’haurem de fer no solament el que ens basti a nosaltres, sinó també als altres, el que els calgui i tal com els calgui.”

“Sí, caldrà fer-ho.”

“Aleshores la ciutat haurà de tenir més pagesos i més professionals dels altres.”

“Sí, n’haurà de tenir més.”

“Sí, i principalment d’aquells altres professionals que importen i exporten totes les coses. Oi que aquests són els comerciants? O no?”

“Ho són.”

“Doncs ens caldran comerciants.”

“Exactament.”

“I en el cas que el comerç es faci per mar, ens caldran ^b molts altres professionals de les tasques del mar.”

“Sí, molts.”

XII. *Necessitat de mercaders i d’obrers.*

“I què? A la mateixa ciutat com bescanviaran mútuament

50. Plató endevina aquí una forma molt rudimentària de comerç, el simple intercanvi, sense l’ús, encara, de la moneda.

allò que cadascú fa? Perquè per això hem fundat una ciutat i establert una comunitat.”

“És evident que ho faran” —va respondre ell— “tot comprant i venent.”

“De manera que d'això ens en resultarà un mercat, i la moneda com a signe de l'intercanvi.”

“Exactament així.”

“I si el pagès porta al mercat algun dels seus productes, o qualsevol altre professional, però no hi arriba simultàniament amb els qui necessiten comprar-los, aleshores, assegut a l'àgora, no es dedicarà al seu ofici.”

“No, això de cap manera” —comentà ell— “perquè n'hi ha uns que s'han adonat d'això i s'han dedicat a aquest servei. A les ciutats ben organitzades són quasi sempre els de complexió corporal més dèbil, i inútils per fer qualsevol altre treball. Els cal, doncs, quedar-se en el mercat per canviar en moneda als qui necessiten vendre el que sigui, i, a la inversa, vendre a canvi de diners als qui hagin de comprar alguna cosa.”

“Per tant” —vaig concloure jo— “vet aquí la necessitat que introdueix a la ciutat la casta dels comerciants. I no anomenarem «mercaders» als qui s'estableixen a l'àgora amb la professió de comprar i vendre, i «marxants» als qui recorren les ciutats?”

“Exactament així.”

“També hi ha uns altres servidors, pel que jo crec, que en la seva intel·ligència no estan a l'altura de la nostra societat, però que tenen un vigor corporal suficient per sofrir penaltats: aquests, naturalment, venen la seva força com un servei, i del preu en diuen sou; son els anomenats, si no m'equivoco, obrers. Oi que sí?”⁵¹

“Sí, és ben bé així.”

“Naturalment, els obrers, pel que sembla, són la part que completa la ciutat.”

“Bé m'ho sembla.”

51. Plató no parla dels esclaus.

“A veure, Adimant, la ciutat ja ens ha crescut tant que la puguem anomenar perfecta?”

“Potser sí.”

“Doncs bé: on poden ser en ella la justícia i la injustícia? I amb quin element s’han originat dels que hem examinat?”

“Sòcrates” —va fer ell— “jo no ho veig gens, tret que si- 372
guin en el tracte mutu dels uns amb els altres.”

“Qui sap si tens raó” —jo que li vaig fer— “Però cal examinar-ho, i no abandonar.”

“Primer examinem quina vida menaran els qui s’han preparat així. Quina que no sigui fer-se el menjar i el vi, i els vestits i el calçat? Després d’haver-se edificat cases, a l’estiu quasi sempre treballaran descalços i desvestits; a l’hivern vestits i calçats suficientment. Per menjar es prepararan fari- b
na de blat o de civada:⁵² la couran o bé la pastaran fent pa o boniques coques que posaran sobre joncs o fulles netes. Es reclinaran recolzant en llits fets de murtra o de corretjoles, i banquetejaran ells i els seus fills. Es coronaran per beure el vi per himnejar els déus. Conviuran amablement i no faran fills més enllà de la seva fortuna, i es protegiran contra la po- c
bresa i contra la guerra.”

XIII. *Creixença de la ciutat.*

I Glaucó em va interrompre per dir-me: “Pel que sembla, fas banquetejar⁵³ els homes sense companatge.”

“Tens tota la raó” —que li vaig fer— “M’havia passat per alt que tindran companatge, naturalment: sal, olives i formatge, couran cebes i verdures, que són aliments del camp. De postres, els servirem figues, pèsols, i faves, i torraran a la d
fogaina glans i murtrons. Hi haurà beguda moderada. Viuran així en pau i salut, i, naturalment, envelliran, i faran hereus els seus fills d’una vida com la que hem descrit.”

I Glaucó va i em pregunta: “I si fundessis una ciutat de

52. Els habitants de la primera ciutat platònica seran vegetarians. Més tard les menges a la ciutat platònica es diversifiquen, III 404b.

53. El terme és evidentment irònic.

porcs,⁵⁴ Sòcrates, podries engreixar-los amb altres pinsos que no fossin aquests?”

“Doncs, com caldria, Glaucó?” —vaig preguntar-li.

“Com és costum” —va respondre'm— “Crec que haurien de reclinar-se en els divans no pas per turmentar-s'hi, sinó per menjar de les taules cuinats com els que avui tenen, i postres.”

“D'acord, ja t'entenc” —li faig jo— “no ens limitem a veure com neix una ciutat, sinó una ciutat opulenta.⁵⁵ I això, segurament, no està gens malament, perquè en examinar-la potser podrem veure per on, a les ciutats, broten la justícia a la injustícia. La que ara acabem de recórrer em sembla una ciutat veritable, una ciutat sana, però si ho volem contemplar també en una ciutat malalta de febres, res no ens en priva. Perquè crec certament que aquestes coses no bastaran a alguns, ni la mateixa dieta en si, i també caldrà afegir-hi llits i taules, i mobles de tota mena, i altres menges, i perfums i substàncies aromàtiques, i cortesanes,⁵⁶ i llepologies; de tot això, de moltes menes. Per tant, entre les coses que recomptàvem primer com a necessàries no hi posarem només la casa, el vestit i el calçat, ens caldrà acudir a la pintura a als brodats, i a l'or i a l'ivori; totes aquestes coses, les haurem de comprar, no fa?”

“Sí” —va dir ell.

54. Algun escoliasta malèvol va voler veure aquí una al·lusió a la ciutat d'Antístenes, però actualment l'al·lusió no és acceptada. Plató descriu seriosament la seva ciutat sense altres mires. Glaucó, individu característic del θυμοειδής, planteja altres aspiracions pròpies d'aquest temperament, però aleshores la ciutat s'infecta i s'omple d'humors; caldrà netejar-la i desinfectar-la (III 399e) per arribar, pel que fa als guardians, a la δευτέρα πόλις (II 372e-IV).

55. La comunitat ideal planejada per Sòcrates és senzilla: les diverses classes es completen mútuament i hi ha una escassa i sòbria diversió. Glaucó objecta que ningú no s'acostumaria a una vida tan austera, i Sòcrates diu que la societat pretesa per Glaucó és antinatural i podrida. I tanmateix admet fundar una ciutat així, perquè fins i tot un organisme comparativament poc saludable pot funcionar si se'l sotmet a una disciplina estricta. Aquest principi és fals, però conté una moralitat: Plató tindrà sempre la ciutat que realment funda no com un ideal, sinó com un mal menor. És important recordar-ho.

56. Sorprenen trobar cortesanes en els postres del banquet, però hi ha algun paral·lel, Aristòf. *Acarn.* 1090-1093.

“Aleshores ens cal engrandir altre cop la ciutat, perquè la que fruïa de salut ja no ens basta; haurà de créixer en extensió i en uns habitants que fins ara a les ciutats no eren imprescindibles, com és ara caçadors⁵⁷ i tota mena d’imitadors, molts de colors i de formes, molts altres de música; hi haurà poetes i els seus servidors, és a dir, els rapsodes, actors, dansarins i empresaris. I professionals d’estrís dels que fan servir les dones per als seus pentinats, i també dels altres. Però principalment ens mancaran molts més servidors: no et sembla que ens caldran preceptors, dides, mainaderes, cambres, perruquers, i també cuiners i majordoms? I encara hi haurà d’haver porcairols, perquè a la ciutat anterior no n’hi havia: no els necessitàvem. Però a la d’ara ens en mancaran. I també bestiar de tota mena, per si algú n’ha de menjar. Oi que sí?”

“Sí, com no?”

“I si endrapem d’aquesta manera, caldran molts més metges que abans.”

“És veritat.”

XIV. *Origen de la guerra; necessitats dels exèrcits.*

“I el territori, que abans bastava per a nodrir els qui hi havia, ara passarà a ser massa petit. O com ho direm?”

“Així” —va respondre.

“Per tant, haurem de retallar per a nosaltres territori dels veïns, si és que n’hem de tenir prou per a pasturatges i terres conradisses, o els altres a nosaltres si es lliuren també a una adquisició il·limitada de riqueses, traspasant les fronteres de les seves necessitats.”

“Tot això se’ns imposa molt, Sòcrates” —va dir.

“Doncs amb tot això farem la guerra, Glaucó. O hi ha altres solucions?”

“Farem la guerra” —digué ell.

“De moment no aclarim res de l’aspecte” —vaig fer jo— “de si la guerra⁵⁸ fa bé o fa mal; pensem només fins aquí que

57. En un sentit molt ampli, s’hi inclouen també els pescadors.

58. L’origen de la guerra és el desig d’ampliar els territoris de l’estat i acréixer la riquesa de la ciutat. Una idea similar a *Fedre* 66c.

hem trobat ja l'origen de la guerra en aquesta passió que és per les ciutats i pels particulars la pesta més funesta cada vegada que els percudeix.”

“Totalment d'acord.”

“En tal cas, bon amic, encara ens caldrà una ciutat més gran, i no pas poc: per a tot un exèrcit que sortirà a lluitar contra els invasors, per les nostres hisendes i tot allò que dèiem.” 374

I Glaucó preguntà: “Doncs què? És que els habitants no hi bastaran?”⁵⁹

“No, almenys si tu” —vaig dir jo— “i tots nosaltres vam calcular rectament quan motlluràrem la ciutat: hem acordat, com sigui, si fas memòria, que és impossible que un home sol faci diversos oficis.”

“Tens raó” —va dir.

“I què?” —vaig inquirir— “És que la lluita guerrera no sembla ésser una cosa professional?”⁶⁰ b

“Sí, i molt” —va dir.

“Tot i això, caldria preocupar-nos més de l'ofici del sabater que del de la guerra?”

“No, de cap manera.”

“Naturalment, prohibíem al sabater que s'emprengués de fer de pagès o de teixidor, o de paleta, perquè el treball del sabater ens fos satisfactori, i dels altres oficis també n'assignàvem només un a cadascú, aquell per al qual cadascú hagués nascut i en què pogués treballar bé tota la vida prescindint dels altres i aprofitant bé les oportunitats. Potser no és de la màxima importància que les coses de la guerra es realit- c

59. Aquí s'ha observat finament que Glaucó parla en atenès i Plató (o Sòcrates) en lacedemoni; a Esparta la guerra era ofici de tots. Plató, la cosa és molt evident, pensava que en el seu temps la constitució d'Esparta era superior a la d'Atenes.

60. EMILE BRÉHIER *Etudes de Philosophie Antique*, París 1955, pàgs. 54-55 cita un text de Dumézil: “Si les més velles tradicions dels doris i dels jonis miraven el record d'una divisió funcional tripartita de la societat, la ciutat ideal de Plató no fóra pas, en un sentit estricte, una reminiscència indoeuropea?” Podria donar-se el cas, apunta Bréhier comentant el text de Dumézil, que la construcció racional de Plató coincideixi amb una tradició antiquíssima. En el *Crítias* 110b-d Plató atribueix una antiguitat fabulosa a la ciutat d'Atenes.

zin com cal? O són tan fàcils que qualsevol pagès pot ser soldat, o qualsevol sabater, o qualsevol professional d'un altre ofici, això quan el joc dels daus o el del jaquet ningú no el juga prou bé si no l'ha après de petit, o bé hi juga com de més a més? És que qui embraça un escut o pren qualsevol altra de les armes o artefactes bèl·lics que serà de cop i volta un lluitador competent entre els hoplites o els soldats d'al- d tres menes, això quan de les altres eines no n'hi ha cap que només de ser agafada converteixi l'home en professional o en atleta, i no servirà per a res a qui no aprengui el saber respectiu ni en tingui l'experiència suficient?"⁶¹

· “Vaja valor, llavors, el de les eines!” —comentà ell.

XV. *El bon soldat: coratge i braó, però també delicadesa envers els aliats.*

“Per tant” —vaig continuar— “com més important sigui la tasca dels guardians, tant més els caldrà estar-se de tots els altres oficis, i, al seu torn,⁶² la màxima cura i competència en la seva professió.” e

“Ja ho crec” —va dir ell.

“I no caldrà una naturalesa escaient per a aquesta professió?”

“Sí, com no?”

“Doncs la nostra tasca pot consistir, pel que sembla, si és que en som capaços, a triar quines i com han de ser les conductes escaients a la custòdia de la ciutat.”

“Sí, pot ser la nostra tasca.”

61. Els soldats de la ciutat són professionals: aquest és el punt fonamental del diàleg. Només a un home excepcional se li pot confiar de ser soldat amb la garantia que serà bon soldat, sense convertir-se en amenaça per a la comunitat. Per tant, el guardià requerirà una formació curosa i acurada.

62. Aquí surt per primera vegada el terme φύλακες emprat en el sentit tècnic que des d'ara tindrà a la *República*: abraça simultàniament soldats i governants; la distinció no es farà fins més tard (III 414b). Quan cal distingir entre les dues menes els soldats són anomenats ἐπίκουροι (auxiliars) i els altres φύλακες παντελείς, o bé τέλειοι φύλακες (guardians perfectes), si bé aviat es generalitza el terme ἀρχοντες (governants). És important retenir tot això en fases posteriors del diàleg.

“Per Zeus!” —vaig exclamar jo— “no ens hem guanyat pas una cosa de no-res! I no ens hem d'acovardir mentre tinguem vigor.”

“Doncs no, certament” —va dir.

375

“Penses” —vaig fer-li— “que pel que pertoca a la comesa del guardià són de naturalesa diferent un gos⁶³ de raça i un minyó d'origen noble?”

“Què és el que vols dir amb això?”

“Cal que tots dos siguin sagaços per descobrir l'enemic, àgils per perseguir-lo quan l'hagin descobert, i robustos per lluitar quan l'hagin atès.”

“És veritat que al guardià li cal tot això” —em va admetre.

“Si lluita bé, és que serà valent.”

“Com no?”

“I voldrà ser valent qui no sigui fogós,⁶⁴ tant si és un cavall, com un gos, com un altre ser viu? És que no t'has adonat que és incombtable i invencible la fogositat, la presència de la qual fa intrèpida i indomable contra tot qualsevol ànima?”⁶⁵ b

“Me n'he adonat.”

“D'aquí, doncs, és clara la complexió corporal que ha de tenir el guardià.”

“Sí.”

“I la de l'ànima que tingui, si més no, fogositat.”

“Altra vegada sí.”

“Però, Glaucó” —vaig preguntar— “els qui són tals per

63. Aquí hi ha un joc de paraules entre φύλαξ i σκύλαξ.

64. L'adjectiu θυμοειδής, que surt aquí per primera vegada en aquest diàleg, és de traducció difícil. Els anglesos se surten bé del mal pas traduint “spirited” o bé “high-spirited.” La versió alemanya de Schleiermacher tradueix per “eifrig, Eifer” que rauen molt lluny de l'adjectiu grec. Chambry tradueix descriptivament: “d'humeur colère.” Jo, amb Pabón i Galiano, i Eggers, tradueixo: “fogós.” És coneguda la definició que P. Meyer (*apud Platon Chambry-Diès*, pàg. 76) dona de θυμός en textos filosòfics: τὸν θυμὸν esse eam naturalem vim, qua ductus suam quisque propriam naturam explere studeat, quaque incitatus quaecumque hanc naturam ipsi propriam tollere uel laedere conentur, fugiat, quae contra perfectiorem reddere possint, adpetat.”

65. HERACLIT fragm. 85: θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν· ὁ γὰρ ἂν θέλη ψυχῆς ὠνεῖται.

naturalesa no seran salvatges entre ells i també amb els altres ciutadans?”

“Per Zeus!” —digué ell— “no serà tan fàcil.”

“Però cal tanmateix que els guardians siguin amables amb els conciutadans, però ferotges amb els enemics, altrament no esperaran que vinguin uns altres a eliminar-los: ells mateixos s’avançaran a fer-ho.”

“És veritat” —concedí.

“Què farem, doncs?” —vaig fer jo— “On trobarem un tarannà amable i fogós a la vegada? Perquè la naturalesa suau sembla oposada a la fogosa...”

“Ho sembla.”

“I si manca una d’aquestes qualitats no hi haurà un guardià com cal. I ajuntar-les pareix impossible. I amb això el que ocorre és la impossibilitat d’haver-hi uns guardians com cal.”

“Probablement” —assentí ell.

I jo em vaig veure en destret, i examinant tot el dit anteriorment, vaig exclamar: “Ben merescut el tenim, aquest destret! Ens hem desviat de la imatge que ens havíem proposat.”

“Què vols dir?”

“No ens hem adonat que hi ha naturaleses d’aquelles en què no creïem, i que tenen aquestes propietats oposades.”

“On són?”

“Es poden veure en altres animals, i no menys en aquell amb què comparàvem el guardià. Perquè, com sigui, no saps dels gossos de raça que naturalment tenen un tarannà molt manyac pels amics i coneguts, i tot el contrari per als desconeguts?”⁶⁶

“Ho sé, evidentment.”

“La cosa, doncs, és possible” —vaig observar— “i no demanem res antinatural quan cerquem un guardià així.”

“Sembla que no.”

66. Cf. Hom. *Od.* XVI 4 i XIV 30; Heràclit, fragm. 97: κύνες γὰρ καταβαύουσιν ὧν ἄν μὴ γινώσκωσι.

“No et sembla, doncs, que l'home que ha d'arribar a guardià ha d'afegir a la fogositat una naturalesa filosòfica?”

“Com?” —va dir Glaucó— “No ho entenc.”

376

“Doncs això” —vaig fer jo— “també ho veuràs en els gossos,⁶⁷” i és d'admirar en una bèstia.”

“I què és?”

“El gos, quan veu un desconegut s'irrita, tot i que abans no ha rebut d'ell cap mal, si veu un conegut li fa festes, encara que aquest no li hagi fet mai cap bé. No t'ha admirat mai gens això?”

“Mira, fins ara” —va respondre— “d'això, no me n'havia adonat, però sí, és evident que ho fan així.”

“Doncs bé: aquí se'ns mostra un tret ben fi de la seva índole veritablement⁶⁸ filosòfica.”

“Com és, això?”

“És així: el gos” —vaig respondre— “discerneix la figura de l'amic de la de l'enemic no pas per altra cosa, sinó perquè coneix l'una i desconeix l'altra. Per tant, no serà amic del saber el qui limita el que li és familiar i el que no per tal com ho sàpiga o no?”

“No hi ha manera que no sigui així” —acceptà ell.

“A veure” —vaig continuar— “ser amic d'aprendre, i ser filòsof no és el mateix?”⁶⁹

“Sí, és el mateix.”

“Per tant, posem sense recel això en l'home, si és que ha d'ésser amable amb els conciutadans i coneguts, que li cal per naturalesa ser amic del saber, filòsof.”

“Posem-li.”

67. Possible arremesa contra els cínics.

68. Els mots *ὡς ἀληθῶς* indiquen que el mot *φιλόσοφος* és emprat en sentit etimològic. Cf. la nota següent.

69. En els llibres II-IV de *La República* Plató se serveix dels mots *σοφός*, *φιλοσοφία* en un sentit més moral que intel·lectual; assenyala una disposició, natural o adquirida, a cercar la veritat. És cap al final del llibre V (473b), quan Plató es disposa a descriure la tercera forma de la seva ciutat ideal, la *κατάστασις τῶν ἀρχόντων* que, des d'aleshores, en el mot *φιλοσοφία* predomina l'aspecte intel·lectual sobre el simplement moral.

“Per tant, el qui hagi d'arribar a guardià de la ciutat bo i competent ens serà filòsof, i fogós i ràpid i vigorós per naturalesa.”

“Exactament així” —va fer ell.

“Doncs bé, que el guardià ens sigui així. Però, com els pujarem i formarem? Perquè això potser ens servirà quan examinarem allò per què considerem totes les altres coses, és a dir, com s'originen a la ciutat la justícia i la injustícia. No hem d'ometre la paraula que calgui, però tampoc no hem d'allargar-nos excessivament.”

Llavors intervingué el germà de Glaucó, que va dir: “Jo espero que aquesta revisió resultarà útil per als nostres fins.”

“Per Zeus!” —vaig dir jo— “estimat Adimant, no afluixarem pas, encara que la revisió se'ns allargués.”

“No, de cap manera.”

“Au doncs, formem de paraula aquests homes com si tinguéssim lleure per contar-nos rondalles.”

“Sí, cal fer-ho així.”

XVII. *La formació dels guardians, la literària per contes rigorosament escollits. Exclusió de les històries dels déus narrades pels poetes.*

“I quina serà la formació que els donem? No serà difícil trobar-ne una superior a la que fa molt temps han ideat, a saber, la gimnàstica per al cos i la música per a l'ànima?”

“Això mateix.”

“I la formació, no la començarem primer amb la música, i la seguirem amb la gimnàstica?”

“Com no?”

“Consideres que a la música hi ha narracions?”

“Sí.”

“I de narracions, n'hi ha de dues menes, les històriques i les fictícies.”

“Sí, com no?”

“I caldran les unes i les altres, però començar amb les fictícies?”

“No entenc què vols dir” —va fer-me.